

درس پانزدهم

آسیب شناسی مباحث مهدویت

اهداف:

- شناخت آسیب های مهدویت
- روش مبارزه و پیش گیری از انحرافات و لغزش ها

فوائد:

- آگاهی بیشتر نسبت به معیارهای تشخیص مباحث از خرافات
- توجه به خطرات برداشت های انحرافی از مفاهیم مهدویت
- تکذیب مدعیان دروغین نیابت و مهدویت

مطالب آموزشی:

۱. مقدمه:

الف) معنای آسیب شناسی

ب) ضرورت آسیب شناسی مباحث مهدوی

۲. برداشت ها و تفسیرهای غلط از مفاهیم مهدویت

۳. استعجال و تعیین وقت ظهور حضرت

۴. تطبیق گرائی علایم ظهور بر افراد خاص

۵. مدعیان دروغین مهدویت و سفارت

آسیب شناسی مهدویت

برای هر فرهنگ و مجموعه معرفتی ممکن است آفت‌هایی روی دهد که مانع رشد و بالندگی آن فرهنگ باشد فرهنگ دینی نیز گاهی به آفت‌هایی گرفتار می‌شود که حرکت رو به کمال آن را کند می‌کند و بحث «آسیب شناسی دینی» عهده دار شناختن آن آفت‌ها و شیوه مقابله با آنهاست.

مناسب است در فصل پایانی درباره آن چه به عنوان آسیب‌های فرهنگ ناب مهدوی مطرح می‌شود بحث کنیم تا ضمن آشنایی با آسیب‌ها به راه‌های خنثی سازی و مقابله با آنها بیندیشیم.

آسیب‌های فرهنگ مهدویت، مواردی است که غفلت از آنها موجب سستی اعتقاد مردم و به ویژه جوانان نسبت به اصل وجود امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و یا ابعاد مختلف شناخت آن بزرگوار است و گاهی نیز سبب گرایش به افراد یا مجموعه‌های منحرف می‌گردد. بنابراین آشنایی با این آسیب‌ها، منتظران آن امام بزرگ را از کجروی در اعتقاد و عمل حفظ خواهد کرد.

ما در اینجا مهمترین آسیب‌های فرهنگ مهدویت را در عنوان‌هایی جدا از یکدیگر مورد بحث قرار می‌دهیم:

برداشت‌های غلط

از آسیب‌های مهم در فرهنگ مهدویت، تفسیرها و برداشت‌های نادرست از موضوعات این فرهنگ اسلامی است. تحلیل نادرست و ناقص از روایات به دریافت غیر صحیح می‌انجامد که چند نمونه از آن را بیان می‌کنیم.

۱. برداشت غلط از مفهوم «انتظار» سبب شده است که بعضی گمان کنند که چون اصلاح جهان از فسادها به دست امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) خواهد بود ما در برابر تباهی‌ها و ناهنجاری‌ها هیچ وظیفه‌ای نداریم و بلکه ممکن است گفته شود که برای نزدیک شدن ظهور امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) باید برای ترویج بدی‌ها و زشتی‌ها در جامعه اقدام کنیم!! این اندیشه نادرست در مقابل دیدگاه قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) است که امر به معروف و نهی از منکر را از وظایف حتمی هر مسلمان می‌داند.

بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی علیه السلام در نقد این دیدگاه فرموده‌اند:

«ما اگر دستمان می‌رسید و قدرت داشتیم باید برویم تمام ظلم‌ها و جورها را از عالم برداریم تکلیف شرعی ماست. منتهی ما نمی‌توانیم. این که هست این است که حضرت [امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)] عالم را پر می‌کند از عدالت؛ نه شما دست بردارید از این تکلیفتان، نه این که شما دیگر تکلیف ندارید.»^۱

ایشان همچنین در ادامه بیانات خود فرموده‌اند:

«[آیا] ما بر خلاف آیات شریفه قرآن دست از نهی از منکر برداریم؟ دست از امر به معروف برداریم و توسعه

بدهیم گناهان را برای این که حضرت بیایند؟!»^۲

لازم به ذکر است که ما در ابتدای بحث «انتظار» درباره معنی صحیح انتظار سخن گفتیم.

۲. بعضی افراد از ظاهر برخی از روایات اینگونه برداشت کرده‌اند که هر قیامی قبل از قیام امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) محکوم و مردود است بنابراین در برابر قیام و انقلاب شکوهمند اسلامی ایران که قیامی بر ضد طاغوت و استکبار و در جهت برقراری احکام الهی بوده است موضع نادرستی گرفته‌اند.

در پاسخ باید گفت که اجرای بسیاری از احکام اسلامی مانند اقامه حدود و قصاص و نیز جهاد با دشمنان و مبارزه فراگیر با فساد جز با تشکیل حکومت اسلامی ممکن نیست، بنابراین تلاش برای برقراری نظام اسلامی کاری پسندیده و مورد قبول است و نهی از قیام در بعضی از روایات به معنی شرکت در قیام‌های باطل که انگیزه الهی ندارد و یا قیام‌هایی که بدون توجه به شرایط و زمینه‌های لازم انجام می‌گیرد و یا حرکت‌هایی که به عنوان قیام مهدوی شروع می‌گردد، می‌باشد. نه اینکه هر انقلاب و حرکتی که در مسیر اصلاح جامعه است مردود شمرده شود.^۳

۳. یکی دیگر از برداشت‌های غلط در فرهنگ مهدویت، نشان دادن چهره خشونت آمیز از امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) است.

بر خلاف تصوّر بعضی افراد که می‌اندیشند امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) با شمشیر عدالت، دریایی از خون به راه می‌اندازد و بسیاری را از دم تیغ عبور می‌دهد؛ امام عصر (علیه السلام) مظهر رأفت و رحمت پروردگار است و مانند پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) ابتدا همگان را با بیان روشن و دلایل آشکار به اسلام و قرآن می‌خواند و اکثر مردم دعوت آن حضرت را پاسخ می‌دهند و به او می‌پیوندند. بنابراین امام (علیه السلام) تنها با مخالفان سرسخت که آگاهانه از پذیرفتن حق سرباز می‌زنند و جز زبان شمشیر نمی‌فهمند با سلاح برخورد می‌کند.

استعجال ظهور

یکی دیگر از آسیب‌های جدی در فرهنگ مهدویت، استعجال ظهور است. استعجال به معنی عجله کردن و خواستن چیزی قبل از رسیدن وقت آن و تحقق زمینه‌های لازم برای آنست. انسان‌های عجول به خاطر ضعف نفس و کم ظرفیت بودن، متانت و سکون و آرامش خود را از دست می‌دهند و بدون در نظر گرفتن شرایط، خواهان تحقق پدیده‌ها هستند.

در فرهنگ ناب مهدویت و در برخورد با مسئله انتظار امام غایب، انسان منتظر، پیوسته در طلب ظهور است و با تمام وجود و اشتیاق خواستار ظهور است و برای تعجیل امر فرج دعا می‌کند ولی هرگز عجله نمی‌کند و هر چه غیبت به درازا کشد و انتظار، طولانی شود، باز هم صبر و شکیبایی را از کف نمی‌دهد بلکه علیرغم شوق فراوان به ظهور، در برابر اراده پروردگار و خواست او کمال تسلیم را از خود نشان می‌دهد و برای تحقق همه زمینه‌های لازم برای ظهور می‌کوشد و بردباری می‌کند.

عبدالرحمن بن کثیر گوید:

«خدمت امام صادق نشسته بودم که مهرم داخل شد و عرض کرد: قربانت گردم! به من خبر دهید این امری که در انتظارش هستیم کی واقع می‌شود؟ امام فرمود: ای مهرم! دروغ گفتند وقت گذاران و هلاک شدند شتاب کنندگان و نجات یافتند تسلیم شدگان.»^۴

نهی از عجله و شتاب زدگی در امر ظهور به آن جهت است که به دنبال عجله، روحیه یأس و نومیدی در انسان منتظر، پیدا می‌شود؛ آرامش و صبوری را از دست می‌دهد و حالت تسلیم او به حالت گله مندی و شکایت تبدیل

می‌گردد و از تأخیر ظهور بی‌قرار می‌گردد و این بیماری را به دیگران نیز سرایت می‌دهد و گاهی به خاطر استعجال ظهور به حالت انکار وجود امام، گرفتار می‌شود.

گفتنی است که منشأ استعجال ظهور آن است که نمی‌داند ظهور از سنت‌های الهی است و مانند همه سنت‌ها باید پس از تحقق همه شرایط و زمینه‌ها، انجام گیرد و بنابراین برای وقوع آن عجله می‌کند.

تعیین زمان ظهور

از آسیب‌های فرهنگ مهدویت آن است که بعضی به دنبال تعیین زمان برای ظهور هستند. در حالی که زمان ظهور بر مردم مخفی است و در روایات پیشوایان دینی از تعیین وقت برای ظهور به شدت نهی شده است و وقت گذاران دروغگو شمرده شده‌اند.

از امام باقر (علیه السلام) سؤال شد، آیا برای ظهور وقت (معینی) است؟ حضرت فرمود:

«آنها که برای ظهور تعیین وقت می‌کنند دروغ می‌گویند. و دو بار این جمله را تکرار کرد.»^۹

با این حال بعضی آگاهانه یا ناآگاهانه برای ظهور تعیین وقت می‌کنند که کمترین اثر آن احساس یأس و ناامیدی برای کسانی است که این وعده‌های دروغین را باور کرده‌اند ولی خلاف آن را مشاهده کرده‌اند. بنابراین منتظران واقعی باید خود را از دام شیادان و نیز نادانان حفظ کنند و درباره زمان ظهور، تنها منتظر اراده پروردگار باشند.

تطبیق علائم ظهور بر مصادیق خاص

در روایات فراوان نشانه‌هایی برای ظهور امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) بیان شده است اما کیفیت دقیق و خصوصیات آن‌ها روشن نیست و این بستری برای تحلیل‌ها و تفسیرهای شخصی و احتمالی گردیده است و هر از چند گاهی بعضی در پی تطبیق علائم ظهور بر پدیده‌های موجود بر می‌آیند و بدینوسیله خبر از نزدیکی ظهور و احتمال قریب الوقوع بودن آن می‌دهند.

این جریان نیز از آسیب‌های فرهنگ مهدویت است که گاهی به یأس و ناامیدی از ظهور می‌انجامد. برای مثال وقتی شخصیت سفیانی به فردی خاص که در فلان منطقه است تفسیر شود و درباره دجال، تحلیل‌های بی‌دلیل مطرح گردد و به دنبال آن بشارت ظهور در زمانی بسیار نزدیک، به همگان داده شود و پس از طی شدن سالیانی، امام (علیه السلام) ظهور نکند، عده‌ای به انحراف و اشتباه گرفتار می‌شوند و در اعتقادات صحیح خود دچار تزلزل و تردید می‌گردند.

طرح مباحث غیرضروری

در فرهنگ ناب مهدوی معارف فراوانی است که پرداختن به آنها یک ضرورت شمرده می‌شود و نقش اساسی در جهت آگاهی بخشی به شیعیان دارد و برای ترسیم نحوه عملکرد آنها در زمان غیبت بسیار مهم است. گاهی افراد و مجموعه‌ها در قالب گفتار و مقاله‌ها و نشریات و حتی کنفرانس‌ها به بحث‌هایی روی می‌آورند که هیچ ضرورتی برای طرح آنها احساس نمی‌شود و بلکه گاهی سبب ایجاد شبهه‌ها و سؤالات انحرافی در ذهن و اندیشه منتظران می‌گردد.

برای نمونه پرداختن به بحث «ملاقات با امام زمان» و ترغیب و تشویق فراوان و به شکل افراطی نسبت به این

موضوع، پیامدهای ناگواری دارد و سبب ناامیدی و گاهی انکار امام (عجل الله تعالی فرجه الشریف) می‌گردد. در حالی که آنچه در روایات بر آن تأکید شده است، حرکت در جهت رضایت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و پیروی از آن حضرت در گفتار و کردار است و بنابراین آنچه مهم است تبیین وظایف منتظران، در عصر غیبت امام است تا اگر توفیق ملاقات با امام دست داد، در حالت رضایتمندی آن بزرگوار باشد.

پرداختن به مباحثی از قبیل ازدواج حضرت و یا وجود فرزند برای آن بزرگوار و یا محل زندگی حضرت و مانند آن نیز از نمونه‌های بحث‌های غیر ضروری است که بجاست جای خود را به مباحث کاربردی و تأثیرگذار بدهد. به همین دلیل گفتگو درباره شرایط و زمینه‌های ظهور نیز بر بحث علائم ظهور مقدم است زیرا آشنایی با شرایط ظهور، مشتاقان امام را به حرکت در راستای تحقق آن شرایط ترغیب می‌کند.

این نکته نیز مهم است که در طرح مباحث مهدویت، جامع‌نگری لازم است. مقصود این است که در هنگام گفتگو درباره یک موضوع مجموعه معارف مهدویت مورد مطالعه قرار گیرد. گاهی بعضی افراد با مطالعه برخی از روایات و بدون در نظر گرفتن روایات دیگر، تحلیل‌های نادرستی از جریان مهدویت بیان می‌کنند. برای مثال با ملاحظه روایاتی که از جنگ طولانی و خونریزی فراوان خبر داده است، چهره بسیار خشنی از امام غایب ترسیم می‌کنند و از روایات دیگر که جلوه‌های محبت و مهربانی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را بیان کرده است و سیره و اخلاق او را همانند خلق و خوی جدّ گرامیش پیامبر مکرّم اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) معرفی کرده است، غافل می‌مانند. بدیهی است که دقت در هر دو دسته روایات، این حقیقت را بیان می‌کند که برخورد امام (علیه السلام) با همه انسان‌های حق طلب - چه رسد به شیعیان و دوستان آن بزرگوار - با دریایی از مهربانی و صفا و صمیمیت خواهد بود و شمشیر انتقام آن ذخیره الهی تنها بر گرده ستمگران و پیروان آنها فرود خواهد آمد. بنابراین گفتگو درباره موضوع مهدویت صلاحیت علمی کافی می‌خواهد و آنها که چنین صلاحیتی ندارند نباید به این میدان وارد شوند و ورود آنها به این عرصه می‌تواند آسیب‌های جبران‌ناپذیری به فرهنگ مهدویت وارد کند.

مدّعیان دروغین

یکی دیگر از آسیب‌های معارف مهدویت، ظهور مدّعیان دروغین در این جریان مقدّس است. در طول سالیان غیبت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) افرادی به دروغ ادعا کرده‌اند که با آن حضرت، ارتباط خاص دارند و یا از سوی آن بزرگوار، به مقام نیابت خاص رسیده‌اند.

امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در آخرین نامه خود به نایب چهارم، تصریح فرموده‌اند:

«تو تا شش روز دیگر از دنیا خواهی رفت، کارهایت را سامان ده و درباره جانشینی از خود، به هیچ کس وصیت نکن که غیبت کامل فرا رسیده است... و در آینده بعضی از شیعیان من ادعای مشاهده (و ارتباط با من) می‌کنند. آگاه باشید که هر کس قبل از خروج سفیانی و صیحه (آسمانی) ادعای مشاهده کند دروغگو است.»^۶

با این بیان روشن، هر شیعه آگاهی وظیفه دارد، مدّعیان ارتباط و نیابت خاص را تکذیب کند و راه نفوذ و سودجویی این فرصت طلبان و دنیا خواهان را ببندد.

بعضی از این دروغگویان پا را فراتر نهاده و پس از ادعای نیابت، مدّعی مهدویت شده‌اند و در پی این ادعای باطل، مکتب و فرقه‌ای انحرافی را بنیان نهاده‌اند و زمینه انحراف اعتقادی عدّه بسیاری را فراهم کرده‌اند^۷ که با مطالعه تاریخچه این گروه‌ها روشن می‌شود که بسیاری از آنها با پشتیبانی و حمایت استعمار به وجود آمده و به حیات خود ادامه داده‌اند.

روشن است که شکل گیری فرقه‌ها و گروه‌های منحرف و پیوستن و اعتماد کردن افراد به مدعیان مهدویت یا نیابت، در جهل و نادانی آنها ریشه دارد. شوق فراوان به دیدار امام (علیه السلام) بدون معرفت و آگاهی کافی نسبت به آن حضرت و غفلت از وجود شیادان در این عرصه، زمینه ساز ارتباط با مدعیان دروغین می‌گردد. بنابراین شیعیان منتظر باید با آگاهی کافی از معارف ناب مهدویت خود را از دام نیرنگ بازان حفظ کنند و با پیروی از علمای متعهد شیعه در مسیر روشن مکتب گام بردارند.

خلاصه درس

- از مهم ترین آسیب‌های معارف مهدویت، تفسیرها و برداشتهای غلط از آموزه‌های آن است.
- برداشت نادرست از مفهوم انتظار، مردود دانستن قیام در عصر غیبت، نشان دادن چهره خشن از امام (علیه السلام) و... از مصادیق بارز انحراف در فهم و تفسیر معارف مهدویت می‌باشد.
- تعیین وقت ظهور، تطبیق علائم بر مصادیق خاص، ادعاهای دروغین در مورد ارتباط با حضرت و یا نیابت از ایشان، از آسیب‌های جدی در حوزه مباحث مهدویت به حساب می‌آید.

پرسش‌های درس

۱. سه نمونه از برداشت‌های غلط در حوزه مباحث مهدویت را بیان نمائید؟
۲. فرق استعجال با توقیت را توضیح دهید؟
۳. مهم‌ترین پیامد منفی تطبیق گرائی را توضیح دهید؟
۴. وظیفه شیعیان در قبال مدعیان دروغین ارتباط و نیابت را با توجه به توقیع بیان نمائید؟

سوالات پژوهشی

۱. پیامدهای افراط و تفریط در ارائه چهره مهر و غضب از امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را ذکر کنید؟
۲. مهم‌ترین آسیب واقع شده در مورد انتظار و منشأ آن را بیان نمایید؟
۳. علل و زمینه‌های پیدایش فرق انحرافی را بررسی کنید؟

معرفی منابع جهت مطالعه و پژوهش

۱. قیام و انقلاب جهانی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) - شهید مطهری
۲. اندیشه مهدویت و آسیب‌ها - محمدصابر جعفری
۳. فصل‌نامه انتظار - شماره‌های ۱، ۲، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵
۴. معارف مهدوی - مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی

فهرست منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم
۲. مفاتیح الجنان
۳. نهج البلاغه
۴. اثبات الهداة، محمدبن الحسن الحرّ العاملي.
۵. الاحتجاج، احمدبن علی ابی طالب الطبرسی، اسوه، تهران، ۱۴۱۶ هـ ق.
۶. ادیان و مهدویت، محمد بهشتی، کوروش کبیر، تهران، ۱۳۴۲.
۷. بحارالانوار، محمد باقر مجلسی، دارالکتب الاسلامیه.
۸. تفسیر قرطبی، القرطبی.
۹. تفسیر قمی، علی بن ابراهیم قمی.
۱۰. تفسیر کبیر، الامام الفخر الرازی.
۱۱. خصال، ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه القمی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۲.
۱۲. چشم اندازی به حکومت حضرت مهدی، نجم الدین طبری، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰.
۱۳. راز طول عمر امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) علی اکبر مهدی پور، طاووس بهشت، قم، ۱۳۷۸.
۱۴. رجعت یا دولت کریمه خاندان وحی (علیه السلام)، محمد خادمی شیرازی.
۱۵. روزگار رهایی، کامل سلیمان، مترجم علی اکبر مهدی پور، آفاق، تهران، ۱۳۷۶.
۱۶. زنده روزگاران، حسین فریدونی، آفاق، تهران، ۱۳۸۱.
۱۷. سفینه البحار، شیخ عباس قمی، اسوه، تهران، ۱۴۲۲ هـ ق.
۱۸. سنن ابن داود، ابی داود سلیمان بن الاشعث السجستانی الأزدی، دار ابن خرم، بیروت، ۱۴۱۸ هـ ق.
۱۹. صحیفه نور، امام روح الله الموسوی الخمینی.
۲۰. عقد الدرر، یوسف بن یحیی بن علی بن عبدالعزیز الشافعی، اسوه، تهران، ۱۴۱۶ هـ ق.
۲۱. علل الشرایع، ابی جعفر محمدبن علی بن الحسین بن بابویه، مؤمنین، قم، ۱۳۸۰.
۲۲. الغیبة طوسی، شیخ الطایفة ابی جعفر محمدبن الحسن الطوسی، المعارف الاسلامیه، قم، ۱۴۱۷ هـ ق.
۲۳. الغیبة نعمانی، ابن ابی زینب محمدبن ابراهیم بن جعفر الکاتب النعمانی، مترجم، محمد جواد غفاری، صدوق، ۱۳۷۶.
۲۴. الفتن، حافظ ابو عبدالله نعیم بن حمار مروزی، توحید، قاهره، ۱۴۱۲ هـ ق.
۲۵. کافی، ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق الکلینی الرازی، دار صعب، بیروت، ۱۴۰۱ هـ ق.
۲۶. کمال الدین، ابی جعفر محمدبن علی بن الحسین بن بابویه قمی، مترجم پهلوان، دارالحديث، قم، ۱۳۸۰.
۲۷. المستدرک، الحاکم النیشابوری.

٢٨. معانى الاخبار، ابو جعفر محمد بن على بن الحسين بن بابويه القمى.
٢٩. معجم احاديث الامام المهدي، الهيئة العلمية، المعارف الاسلامية، ١٤١١ هـ ق.
٣٠. معجم الكبير، الطبرانى.
٣١. منتخب الاثر، لطف الله صافى گلپايانى، السيدة المعصومة، قم، ١٤١٩ هـ ق.
٣٢. ميزان الحكمة، محمد محمدى رى شهرى، مترجم حميدرضا شيخى، دار الحديث، قم، ١٣٧٧.
٣٣. نجم الثاقب، ميرزا حسن طبرسى نورى، مسجد مقدس جمكران، قم، ١٣٨٠.
٣٤. وسايل الشيعه، الامام الشيخ محمد بن الحسن الحر العاملى، دار احياء التراث العربى، بيروت.
٣٥. يوم الخلاص، كامل سليمان، انصار الحسين الثقافية، طهران، ١٩٩١ م.

۱. صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۹۶.
۲. همان.
۳. برای اطلاع بیشتر درباره این موضوع به کتاب «دادگستر جهان» نوشته «ابراهیم امینی»، ص ۲۵۴ تا ۳۰۰ مراجعه شود.
۴. کافی، ج ۲، ص ۱۹۱.
۵. الغیبه طوسی، ج ۴۱۱، ص ۴۲۶.
۶. کمال الدین، ج ۲، باب ۴۵، ح ۴۵، ص ۲۹۴، توضیح اینکه مقصود از «مشاهده» همان نیابت است نه صرف دیدار، چنانکه علامه مجلسی رحمته الله فرموده است.
۷. یکی از این فرقه های منحرف، فرقه باییت است که رهبر آن «علی محمد شیرازی»، ابتدا ادعای نیابت امام مهدی (علیه السلام) را مطرح کرد و پس از آن مدعی شد که همان مهدی موعود است و در نهایت ادعای پیامبری هم کرد! و این فرقه منحرف زمینه شکل گیری فرقه‌ی ضاله‌ی بهائیت گردید.